

7-8 KLASIŲ MOKINIŲ UGDYMAS KARJERAI: KARJEROS SPECIALISTŲ POZICIJA

Rita Totorienė
Kupiškio Povilo Matulionio progimnazija, Lietuva

Dalia Augienė
Šiaulių universitetas, Lietuva

Santrauka

Straipsnyje atskleidžiamos bendrojo lavinimo mokyklų karjeros konsultantų mokinių ugdymo karjerai organizavimo galimybės ir ypatumai. Tyrimo objektas: 7-8 klasių mokinių ugdymo karjerai problemos Kupiškio rajono savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklose. Tyrimo tikslas: pasidomėti, kaip vykdomas ugdymas karjerai rajono mokyklose, nustatyti esamas problemas ir numatyti tobulinimo galimybes. Tyrime dalyvavo penki rajono bendrojo ugdymo mokyklų mokytojai, atsakingi už ugdymą karjerai. Tyrimo duomenims gauti buvo taikomas restruktūrizuotas individualus interviu.

Darbo rezultatai atskleidė, kad ne visose rajono mokyklose yra vykdomas 7-8 klasių mokinių ugdymas karjerai. Penkiose iš septynių mokyklų yra po karjeros konsultantą, bet šie neužtikrina visapusiško mokinių ugdymo karjerai. Nevisi rajono pedagogai, darbovietėse atsakingi už ugdymą karjerai, yra baigę karjeros specialisto mokymus. Dažnas atvejis, kai karjeros konsultantas mokykloje yra vienintelis asmuo, atsakingas už ugdymą karjerai, tačiau turi daugiau pareigų ir negali skirti pakankamai dėmesio mokinių ugdymui karjerai. Tik dviejų mokyklų ugdymo planuose yra numatytas 7-8 klasėse profesinio informavimo pasirenkamasis dalykas. Mokyklose daugiausiai vyksta mokinių profesinis informavimas, tuomet profesinio veiklinimo patirtiniai vizitai yra vykdomi retai, nevisose mokyklose mokiniai turi galimybę gauti individualių konsultacijų karjeros klausimais.

Pagrindiniai žodžiai: *bendrojo ugdymo mokykla, individualus interviu, kokybinis tyrimas, ugdymas karjerai.*

Įvadas

Tik sėkminga karjera postmodernistiniame pasaulyje gali garantuoti tiek profesinį, tiek asmeninį žmogaus tobulėjimą, finansinį stabilumą, mažą tikimybę iškristi iš darbo pasaulio, galimybę laisvai pasirinkti norimą veiklą. Sėkmingos karjeros garantas, anot užsienio ir lietuvių mokslininkų, yra karjeros kompetencijų, kurios leidžia žmogui vykdyti ilgalaikę sėkmingą veiklą įvairiose srityse, įvaldymas.

Karjeros kompetencijų formavimas, karjeros pasirinkimas - tai nuolatinis ir ilgalaikis procesas, vykstantis visą mokinio mokymosi laiką. Šiuo laikotarpiu asmuo pradeda pažinti save kaip asmenybę, atskleidžia save, išsiaiškina savo pomėgius, pašaukimą. Mokinys pats arba kieno nors padedamas išsiaiškina savo galimybes ir siekius (Adomonienė, Daukilas ir kt., 2004).

N. M. Ferry (2006) mano, kad jaunuolis, kurio ryšys su tėvais artimas, planuodamas karjerą ir rinkdamasis profesiją, patiria mažiau sunkumų, bet ta pati mokslininkė teigia, kad be šeimos didelę įtaką karjeros projektavimui gali daryti ir mokykla. Paaugliai, kurie gauna šeimos ir mokyklos paramą, jaučia turintys didesnę profesijų pasirinkimą.

Lietuvos mokykla negali likti nuošalyje formuojant karjeros kompetencijas ir jų mokant. V. Stanišauskienė (2004) nurodo, kad karjeros kompetencijos – tai ne tik žinios arba žinojimas, kaip vystyti savo asmeninę karjerą. Ypač mokslininkė akcentuoja asmens gebėjimą savo žinias taikyti veikloje.

Daugelis tyrėjų (Indrašienė ir kt., 2006, Ralienė, 2007) moksliniuose darbuose iškelia problemą: pagrindinės ugdymo pakopos mokiniai ir net abiturientai, bebaigdami mokyklą, dar nėra apsisprendę dėl savo būsimos profesijos, ją renkami neatsakingai. Mokykla, organizuodama ugdymą, turi sudaryti sąlygas mokiniams įgyti ir plėtoti karjeros kompetencijas.

Valstybinio audito ataskaitos santraukoje „Kaip organizuojamas ir vykdomas mokinių profesinis orientavimas“ (2014) nurodoma, kad dauguma Lietuvos mokyklų dėl įvairiausių priežasčių: materialinių, metodinių ar žmogiškų išteklių trūkumo, profesinį informavimą teikia fragmentiškai, nesistemiškai.

Taigi tyrimo objektas – 7–8 klasių mokinių ugdymo karjerai problemos Kupiškio rajono savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklose. Tyrimo tikslas - nustatyti, kaip vykdomas ugdymas karjerai rajono mokyklose, nustatyti problemas ir numatyti tobulinimo galimybes.

Tyrimo metodologija

Bendra tyrimo charakteristika

Tyrimas atliktas 2018 metų lapkričio - gruodžio mėnesiais. Jis yra lokalus, atliktas vienos savivaldybės lygmeniu. Tyrimo reikšmingumas grindžiamas tuo, kad trūksta empirinės informacijos apie ugdymą karjerai pagrindinių mokyklų ir/ar progimnazijų 7-8 klasėse. Tyrimas yra pilotinis, esminė imitacija - mažas informantų skaičius.

Tyrimo grupė

Tyrime dalyvavo penki rajono bendrojo ugdymo mokyklų mokytojai, atsakingi už ugdymą karjerai. Rajono mokyklose pedagogo, atsakingo už mokinių ugdymą karjerai, pareigybė yra įvardijama nevienodai: „ugdymo karjeros specialistas“, „karjeros konsultantas“, „karjeros koordinatorius“, „pedagogas, atsakingas už ugdymą karjerai“. Šiame darbe visi šie asmenys įvardijami kaip karjeros konsultantai. Kai kurios rajono ugdymo įstaigos tokių specialistų neturi. Nei vieno informanto mokinių karjeros konsultavimas nėra pagrindinės pareigos mokykloje. Apklaustų karjeros konsultantų pedagoginis darbo stažas svyruoja nuo dešimties iki dvidešimt penkerių metų. Trys karjeros konsultantai yra dalykų mokytojai, vienas informantas - mokyklos direktoriaus pavaduotojas ugdymui ir vienas - mokyklos psichologas.

Keturi karjeros konsultantai yra baigę karjeros specialistų mokymus. Šie mokymai buvo organizuoti remiantis projektu „Ugdymo karjerai ir stebėsenos modelių sukūrimas ir plėtra bendrajame lavinime ir profesiniame mokyme (I etapas)“. Jį nuo 2010 metų vykdė Lietuvos mokinių neformaliojo ugdymo švietimo centras. Tačiau tiriamasis rajonas į šį projektą įsitraukė tik nuo 2013 metų dėl jau tuo metu buvusio nedidelio mokinių skaičiaus, todėl keturi informantai mokyklose ugdymą karjerai vykdo penkerius metus, o penktasis (informantas D) teigė, kad jokių šios ugdymo srities mokymų nėra baigęs. Buvo gautas

kiekvieno informanto asmeninis sutikimas dalyvauti tyrime.

Tyrimo instrumentas

Tyrimo duomenims gauti buvo taikomas restruktūrizuotas individualus interviu. Pateikti tokie klausimai:

- Ar yra mokykloje daugiau pedagogų (ar komanda), atsakingų už ugdymą karjerai?
- Kokia etato dalis arba koks savaitinių valandų skaičius yra skirtas mokinių ugdymui karjerai jų mokykloje?
- Kokiomis priemonėmis yra aprūpinta darbo vieta?
- Kokios ugdymo formos ir metodai dažniausiai naudojami ugdant mokinius karjerai?
- Kokias metodines priemones informantai naudoja ugdydami 7-8 klasių mokinius karjerai?
- Kas mokykloje yra atsakingas už ugdymo karjerai plano sukūrimą?
- Kaip supažindinami mokyklos mokytojai su ugdymo karjerai planu?
- Kaip mokytojai prisideda prie ugdymo karjerai programos integravimo į dalyko turinį?
- Ar mokykloje yra parengtas modulis, skirtas mokinių ugdymui karjerai?

Duomenų analizė

Tyrimo metu surinkta informacija buvo analizuojama remiantis kokybinės analizės principais. Tekstas skaitomas keletą kartų, semantiškai artimos teksto dalys analizuojamos. Taikoma restruktūrizuota, paprastoji kokybinė analizė be išankstinio plano. Charakteringi informantų transkriptai pateikiami rezultatų dalyje. Informantų atsakymai koduojami – A, B C, D, E.

Tyrimo rezultatai

Iš patirties galima teigti, kad karjeros konsultantams talkina kiti specialistai, dirbantys mokykloje. Keturi karjeros konsultantai teigė, kad jie yra vieninteliai mokykloje, tikslingai vykdytys mokinių ugdymą karjerai. Vėnas informantas nurodė, kad dažnai tenka bendradarbiauti su mokyklos socialine pedagoge, mokyklos psichologe, kad į mokinių ugdymą karjerai įtraukia ir klasės auklėtojus:

„Ir dėl laiko stokos, ir neturėdama metodinės medžiagos, dažnai pagalbos kreipiuosi į mokyklos socialinę pedagogą ir psichologą. Taip pat skatinu klasės auklėtojas klasių valandėlių ir ekskursijų metu mokinius supažindinti su profesijomis, atskleisti mokinių individualias savybes“ (Informantas D).

Galima teigti, kad tiriamajame rajone yra mokyklų, kuriose nėra asmens, atsakingo už mokinių ugdymą karjerai, o kitose mokyklose karjeros konsultantai turi keletą pereigų mokykloje. Tokią situaciją galima apibūdinti kaip probleminę ir reikalaujančią kokybinių pokyčių.

Trys informantai nurodė, kad ugdymui karjerai skirta viena valanda per savaitę (informantai A, B, E). Vienas karjeros konsultantas teigė, kad mokinių ugdymui karjerai yra skirta 0,1 etato (informantas C). Vienas informantas nurodė, kad atskirų valandų iš viso nėra skirta, nes tai įeina į jo pareigybes (informantas D).

Darbo kokybę nulemia daugelis veiksnių. Vienas iš jų yra patogi bei aprūpinta reikiamomis priemonėmis darbo vieta. Visi informantai nurodė, kad, užsiėmimą rengiant visai klasei, darbo vieta dažniausiai pasirenkamas informatikos arba tuo metu esantis laisvas kitas kabinetas. Du karjeros konsultantai (informantai A, C) nurodė, kad jų darbo kabinete yra pakankamai vietos organizuoti veiklas arba konsultuoti nedidelę grupelę mokinių, vienas informantas turi darbo kabinetą, bet jame gali teikti tik individualias konsultacijas (informantas D). Kiti du apklausti mokytojai teigė, kad atskiro kabineto neturi, todėl dažniausiai ugdymą karjerai vykdo savo dalyko kabinete.

Visi informantai darbo vietose turi kompiuterį. Iš priemonių, padedančių siekti geresnių mokinių ugdymo karjerai rezultatų, tik vienas informantas nurodė turintis tiek nešiojamų, tiek stacionarių kompiuterių, kuriuos mokiniai gali naudoti ieškodami juos dominančios informacijos apie specialybes, bandydami geriau pažinti save ar darbo pasaulį. Kiti, reikalui esant, informacinėmis kompiuterinėmis priemonėmis gali pasinaudoti informatikos kabinete arba mokyklos skaitykloje.

„Ugdymą karjerai vykdu savo kabinete, mokyklos bibliotekoje. Yra keletas stalo žaidimų šia tema. Jei ugdymui reikalingas kompiuteris, tenka derintis su informatikos mokytoju. Dažniausiai jokių nesklandumų dėl to nevyksta“ (Informantas A).

„Užsiėmimus vedu tuo metu esančiame laisvame kabine, dar per mokymus esu gavusi mokytojo ir mokinio knygas. Mokykloje yra keli karjeros ugdymui skirti stalo žaidimai“ (Informantas B).

„Esu aprūpinta ugdymo karjerai stalo žaidimais; įvairias vaizdines – informacines priemones klasių valandėlėms susikuriu pati. Nedidelė grupelė mokinių telpa ir mano kabinete, reikalui esant, užsiėmimus organizuoju ir informatikos kabinete arba skaitykloje“ (Informantas C).

„Mokyklos bibliotekoje, mokyklos psichologės kabinete yra keletas žaidimų, skirtų susipažinti su profesijomis, leidžiančių geriau pažinti save. Naudojuosi ir knygomis, skirtomis mokytojui ir mokiniui. Mano darbo kabinete dėl vietos stokos gali vykti tik individualios konsultacijos“ (Informantas D).

„Yra tam skirtas kabinetas, stacionarūs ir nešiojami kompiuteriai, šiame kabinete gali tilpti pusė klasės. Jei reikia organizuoti užsiėmimą didesniai mokinių kiekiui, tenka susirasti kitą kabinetą. Priemonių pakanka, reikalinga skirti etatą ir valandas darbui atlikti“ (Informantas E).

Visi penki informantai nurodė, kad ugdymas vyksta grupėmis ir individualiai. Informantai, vykdydami veiklas, renkasi mokiniams labiau patrauklius metodus – žaidimus, viktorinas.

„Įvairios pratybos, internetinių svetainių peržiūros, tiesioginių transliacijų stebėjimas ugdymo karjerai temomis, žaidimai, viktorinos, išvykos į įstaigas, profesines mokyklas mokiniams labai patinka. Jie dirba grupėmis ir individualiai“ (Informantas B).

„Mokiniai per užsiėmimus dirba ir individualiai, ir grupėmis. Jie mėgsta žaisti įvairius žaidimus: stalo ir vaidmenų. Su mažesniaisiais piešiame, kartais darome koliažus, su vyresniaisiais vyksta pokalbiai, diskusijos, debatai“ (Informantas C).

Ugdant mokinius karjerai, labai svarbios metodinės priemonės. Gautuose atsakymuose keturi karjeros konsultantai paminėjo mokytojui ir mokiniui skirtas V. Stanišauskienės ir A. Naseckaitės (2012) knygas „*Karjeros vadovas*“. Jas gavo karjeros specialistų mokymų metu. Trys informantai kaip metodines priemones paminėjo ugdymo karjerai skirtus stalo žaidimus. Paprašius įvardyti stalo žaidimų skaičių, informantai nurodė nuo vieno iki trijų rūšių stalo žaidimus. Net du informantai nepamino jokios kitos metodinės priemonės. Galima manyti, kad metodinės literatūros pasirinkimas mokyklose yra minimalus, naudojama metodinė literatūra yra nebe nauja, kai kurios nagrinėjamos temos ar pateikta medžiaga gali būti praradusi aktualumą arba joje pateikiami jau pasenę duomenys.

Ugdymo karjerai programos (2014) 17.3.2 punkte rekomenduojama parengti profesinio orientavimo veiklų planą. Šio dokumento buvimas ir tikslingas suplanuotų veiklų vykdymas padėtų tikslingai vykdyti profesinį orientavimą, užtikrintų veiklų dermę su mokyklos ugdymo planu bei veiklų tęstinumą. Trys informantai (informantai A, B, E) atsakė, kad toks planas yra ir jį kuria karjeros konsultantas. Dviejuose mokyklose atskiro plano nėra.

Plano nebuvimas rodo, jog skiriama nepakankamai dėmesio mokinių ugdymui karjerai mokyklose. Taip pat plano nebuvimas leidžia hipotetiškai teigti, kad mokyklose ugdymas karjerai yra nenuoseklus, neturintis tęstinumo, gali būti net nederinamas su kitais mokytojais, prisidedančiais prie mokinių ugdymo karjerai.

„Dėl mažos etato dalies netikslinga kurti atskiro plano. Veiklos, susijusios su karjeros ugdymu, įrašomos į bendrą psichologo metinį veiklos planą“ (Informantas C).

„Mokykloje nėra atskiro ugdymo karjerai plano, klasės auklėtojos savo planuose numato veiklą, susijusią su mokinių profesiniu orientavimu“ (Informantas D).

Ugdymo karjerai programos (2014) bendrųjų nuostatų penktajame punkte nurodoma, kad šios programos įgyvendinimo sėkmė labai priklauso nuo karjeros konsultanto bendradarbiavimo su visa mokyklos bendruomene, su pagalbos specialistais, tėvais ir mokytojais. Ugdymo karjerai planą tik du specialistai pristato mokyklos mokytojams, trys jį aptaria tik su klasės auklėtojais klasės auklėtojų posėdžių metu arba individualiai, vienas informantas šio plano iš viso nei pristato, nei aptaria su mokyklos pedagogais. Apibendrinant atsakymus, galima numanyti, kad mokykloje daugiausiai atsakomybės prisiima karjeros konsultantas, kelete mokyklų į profesinį ugdymo vykdymą įtraukiamos ir klasės auklėtojos. Tik informantas E nurodė, kad su šiuo planu yra supažindinami ne tik klasės auklėtojai, bet ir dalykų mokytojai, kurie privalo prisidėti prie ugdymo karjerai programos įgyvendinimo:

„Atliktos mokyklos psichologo veiklos, tarp jų ir ugdymo karjerai veiklos, mokslo metų pabaigoje yra pristatomos raštu mokyklos administracijai. Deja, mokyklos administracija, pristatydama mokyklos veiklos plano įgyvendinimą, mano pateiktų duomenų neįtraukia į savo pranešimus“ (Informantas C).

Siekiant užtikrinti visapusišką mokinių karjeros kompetencijų ugdymą, Ugdymo karjerai programos (2014) 19.2.1 punkte nurodoma, kad dalykų mokytojai turi integruoti į visų dalykų programų turinį ir neformalųjį švietimą (laikantis Ugdymo karjerai programos 24 punkte nustatytų integravimo principų). Visi penki informantai teigė, kad mokytojai turėtų integruoti ugdymo karjerai programą į savo dalyko turinį tai nurodydami ugdymo planuose.

Keturi informantai gana formaliai atsakė, kad mokytojas privalo ugdymo karjerai programą integruoti į savo mokomąjį dalyką, nes taip nurodo ugdymą reglamentuojantys dokumentai. Vienintelis informantas C nurodė, kad jis yra įsitikinęs kryptinga mokytojų veikla dalyko pamokų metu, formuojant mokinių karjeros kompetencijas:

„Mokykloje yra nemaža mokytojų, kurie išnagrinėja ugdymo karjerai programą ir planą, vykdydami ugdymą, prisideda pasakojimu, vaizdine informacija apie asmens profesijos pasirinkimo kelią, gebėjimus, pasiekimus, apdovanojimus ir panašiai“ (Informantas C).

Siekiant užtikrinti visapusišką pagalbą ugdant mokinius karjerai, verta atkreipti dėmesį ne tik į ugdymo metodų ar priemonių įvairovę, bet ir į tai, kad dėl kiekvieno mokinio savitumo turėtų būti užtikrinta galimybė vykdyti ugdymą ne tik grupėmis, bet ir teikiant mokiniams individualias konsultacijas.

Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad individualus konsultavimas karjeros klausimais arba mokykloje nevykdomas, arba jis vyksta nesistemiškai, tik mokiniams pageidaujant. Daroma prielaida, kad, planuojant veiklą, nėra visuomet atsižvelgiama į individualias mokinių savybes. Ne tik būtų sveikintina, bet ir siektina, kad mokykla sudarytų galimybes vykdyti profesinį orientavimą ne tik klasės valandėlių, neformaliojo ugdymo užsiėmimų metu, integruojant ugdymo karjerai temas į dalykų pamokas. Labai svarbu, kad būtų galimybė mokiniams, pasirinkus mokymosi modulį, nuolat ir sistemingai plėsti savo žinias apie įvairias profesijas, geriau pažinti save kaip asmenybę, susipažinti su reikalavimais darbo pasaulyje ir pan. Tik dvi mokyklos iš penkių turi tokį modulį. Vienoje mokykloje šiam moduliui yra skirta 7-8 klasėse po 0,25 valandos per savaitę. Kitoje rajono mokykloje vykdomas modulis 0,5 valandos per savaitę tik 7 klasėje.

„Šiais mokslo metais mūsų mokykloje yra skirta 0,25 valandos per savaitę kiekvienoje klasėje profesinio orientavimo moduliui. Šį modulį vedu aš. Jis yra vykdomas nuo penktos iki dešimtos klasės“ (Informantas B).

„Modulis yra tik 7 klasėje ir tik 0,5 valandos per savaitę. Modulio metu yra kuriamas karjeros planas, atliekamos savęs pažinimo užduotys, vykstame į įmones ir aukštesniąsias mokyklas“ (Informantas E).

Vienas iš efektyviausių mokymosi būdų yra praktinė veikla - „mokymasis per patyrimą“ – kai ugdymo veiklos organizuojamos taip, kad mokiniai realiai galėtų save išbandyti konkrečioje situacijoje „čia ir dabar“ (Ugdymo karjerai programa, 2014, p. 3). Mokyklos karjeros konsultantai ieško galinčių bendradarbiauti įvairių institucijų, kurios priimtų mokinius į ekskursijas, edukacines veiklas ar sudarytų sąlygas atlikti praktinę veiklą.

Visi informantai teigė, kad bendradarbiavimas su įvairiomis institucijoms yra jų prioritetas. Susitikimų metu mokiniams sudaromos palankiausios sąlygos susipažinti su

darbo pasauliu, suvokti asmeninių savybių tinkamumą konkrečiai specialybei, net pabandyti atlikti praktiškai tam tikras darbinės veiklas, būdingas konkrečiai profesijai.

„Mokiniai labai laukia išvykų į darbovietes arba įmones. Tikėdamiesi, kad apsilankymo metu turės progos ne tik sužinoti apie konkrečių specialybę, bet ir išbandyti ją „savo kailiu“ (Informantas A).

„Pagal galimybes lankomės profesinių mokyklų atvirų durų dienose, praeitais metais lankėmės ne tik mūsų verslo ir technologijos mokykloje, bet ir Vabalninke. Mokiniai grįžta pilni įspūdžių. Mokykla palaiko puikius santykius su miesto policijos komisariato pareigūnais, ten dirba net penki buvę mūsų mokyklos mokiniai. Kiekvienais metais į mokyklą kviečiami krašto apsaugos savanoriai, jie kartu su mokiniais pavasarį rengia lauko pratybas“ (Informantas B).

„Dalyvavimu (stebėjimu, patiems mokiniams atliekant veiklas) institucijų, įstaigų rengiamose veiklose“ (Informantas C).

„Šias mokslo metais atskiros klasės, ypač septintokai, aktyviai dalyvavo Kupiškio verslo ir technologijos mokykloje rengiamuose renginiuose. Lydimi klases auklėtojų, jie išbandė virėjo, staliaus, automobilių šaltkalvio bei mūrininko specialybes. Kelios merginos grįžo pilnos įspūdžių, išbandžiusios parduotuvės kasininkės profesiją. Šiais mokslo metais Mokytojų dieną buvo kviečiami mokinių tėveliai vesti pamokų, kurių metu pasakojo apie savo specialybes“ (Informantas D).

„Dalyvavimas įvairioje veikloje ir bendradarbiavimas su įvairiomis įmonėmis suteikia puikią galimybę vystyti ugdymo karjerai kompetencijas. Tik, deja, tenka pripažinti: Kupiškio rajone nėra daug pramonės įmonių. Todėl pasirinkimas yra pakankamai skurdus. Ištikimai su mumis bendradarbiauja verslo ir technologijos mokykla, siekdama pritraukti mokinius į savo siūlomas specialybes. Neatsisako priimti mokinių ir policijos komisariatas, priešgaisrinė gelbėjimo tarnyba. Mokiniais tokia aktyvi veikla tikrai patinka“ (Informantas E).

Apibendrinus atsakymus, matyti, kad bendradarbiavimas dažniausiai vyksta apsiribojant rajone esančiomis institucijomis, mokiniai beveik neturi galimybių iš arčiau pamatyti ir gal net išbandyti gamybinės veiklos šakų specialybių. Vienoje mokykloje stengiamasi įtraukti ir mokinių tėvus.

Paašškėjo, kad yra keletas karjeros kompetencijų sričių, kurioms ugdyti mokytojai 7-8 klasėse mokymo metu teikia pirmenybę. Visi penki apklausti informantai teigia, kad 7-8 klasėse daugiau dėmesio vertėtų skirti asmenybės pažinimo kompetencijoms ugdyti.

Tačiau reikia pažymėti, kad informantai neakcentuoja kitų dviejų Ugdymo karjerai programoje (2014) nurodomų ugdyti karjerai skirtų kompetencijų (karjeros galimybių pažinimo ir karjeros įgyvendinimo) sričių. Šie informantų atsakymai leidžia daryti hipotetines prielaidas, kad tiriamosiose mokyklose mokinių ugdymas karjerai yra vykdomas ne nuo pradinių klasių, karjeros konsultantai gali būti ne iki galo įsigilinę į Ugdymo karjerai programą (2014). Karjeros konsultantai, vykdydami veiklas, galbūt susiduria su priemonių, veiklų, kurių metu mokiniai ugdo šias kompetencijų sritis, pasirinkimo nebuvimu.

Labai svarbūs asmenys, prisidedantys prie vaiko pasaulėžiūros formavimo, yra tėvai. Mokyklos misija vykdamą ugdymą - skatinti mokinių tėvus labiau domėtis ne tik savo vaikų akademiniais pasiekimais, bet ir organizuoti bendras veiklas. Į mokinių karjeros

kompetencijų ugdymą didelį indėlį gali įnešti tėvai, rodydami iniciatyvas: susitikimų su mokiniais metu supažindinti juos su savo specialybėmis, organizuoti mokinių išvykas į darbovietes ir pan. Viena iš mokyklos karjeros konsultanto pareigų yra konsultuoti tėvus jiems iškilusiais klausimais. Du informantai nurodė (informantai A ir C), kad bendravimas nevyksta arba jo labai trūksta. Kiti trys teigė, kad konsultuoja mokinių tėvus individualiai, informuoja juos elektroniniame dienyne.

„Tėveliai konsultuojami individualiai, be to, jau keletą metų iš eilės Mokytojo dieną tėveliai veda mokiniams pamokas, kurių metu pasakoja apie savo profesijas“ (Informantas D).

Darant prielaidą, kad mokinių tėvai dar turi labai didelę įtaką 14-15 metų jaunuolių priimamiems sprendimams, mokyklos pedagogai, prisidedantys prie mokinių ugdymo karjerai, turi dėti visas pastangas įtraukdami mokinių tėvus į šios srities ugdymą, o prirėkus teikti visokeriopą pagalbą, vykdyti konsultacijas tėvams rūpimais klausimais.

Jokia ugdomoji veikla nėra pilnavertė, jei mokinys po atliktos veiklos neturi galimybės reflektuoti arba, vis grįždamas prie buvusių veiklų, neturi sudarytų sąlygų stebėti savo ūgties. Todėl labai svarbu, kad mokinys, atlikęs darbą (sukūręs karjeros planą arba atlikęs testą), galėtų palyginti juos su darbais, atliktais prieš metus. Kad tai būtų įmanoma, mokyklos pedagogai turėtų užtikrinti šių duomenų kaupimą ir saugojimą. Karjeros konsultantų atsakymus būtų galima suskirstyti į dvi kategorijas: viena mokykla gautos informacijos apie ištirtus mokinius niekur darbų nekaupia, tik gautus rezultatus aptaria. Kiti keturi pedagogai nurodė, kad informacija kaupiama. Trys iš keturių informantų nurodė, kad visa informacija yra segama į mokinio aplanką ir saugoma klasės auklėtojo. Du mokytojai nurodė, kad informaciją nagrinėja ir karjeros specialistas, ir klasės auklėtoja, kiti palieka tai atlikti klasės auklėtojai. Vienas informantas dalį mokinių darbų laiko savo segtuvuose.

„Įvairūs kūrybiški darbai kaupiami klasių auklėtojų kabinetuose / klasėse, apklausų rezultatai – psichologo kabinete. Gauti apklausų duomenys (bendrai) aptariami klasių valandėlių metu ar/ir individualiai su mokiniu (pagal poreikį)“ (Informantas C).

Informantai panašiai tikino, kad ne visos įmonės, kurių ir taip nedaug rajone, noriai priima mokinius į ekskursijas, du karjeros konsultantai pasigedo artimesnio bendradarbiavimo tarp kolegų ir rajono specialistų, atsakingų už ugdymą karjerai. Du informantai įvardijo ir mažą pamokų arba valandų kiekį, skirtą mokinių profesiniam informavimui.

Išvados

Išnagrinėjus karjeros konsultantų atsakymus, galima daryti šias išvadas: rajone dauguma pedagogų, kurie vykdo mokinių ugdymą karjerai, yra baigę karjeros specialistų mokymus, tik vienas informantas ugdymą karjerai vykdo be jokių tikslinių mokymų, nėra rajone nei vieno specialisto, baigusio II pakopos studijas. Todėl daroma išvada, kad pedagogai, baigę mokymus ir jau nebe pirmus metus vykdydami veiklą, yra įgiję pakankamai kompetencijų, reikalingų vykdyti profesinio informavimo ugdomąją veiklą.

Karjeros konsultavimas mokyklos pedagogams yra papildoma pareigybė. Profesinį informavimą atlieka ir mokyklos pavaduotojas, atsakingas už ugdymą, ir mokytojai dalykininkai. Mokytis ir kelti kvalifikaciją ugdymo karjeros srityje pedagogus skatina ir mažėjantis mokytojo dalykininko darbo krūvis.

Profesinis informavimas rajono mokyklose nėra prioritetinga ugdymo sritis, nes karjeros konsultantai nurodo nedidelį valandų skaičių arba etato dydį, skirtą ugdyti mokinius karjerai. Mažiau negu pusėje mokyklų nėra mokymo modulio, leidžiančio užtikrinti kokybiškesnę, nuoseklesnę ugdymą karjerai. Nėra sudaromos galimybės nors vieną kartą per mokslo metus konsultuoti kiekvieną mokinį individualiai. Ugdymas dažniausiai vyksta grupėmis arba visai klasei.

Ugdymo metu yra naudojami aktyvieji mokymo metodai: pažintinės ekskursijos, stalo žaidimai. Nei vienas pedagogas nesiskundė dėl priemonių trūkumo ar darbo vietos, nepritaikytos vykdyti ugdomąją veiklą. Kiekviena mokykla sudaro sąlygas mokiniams naudotis informacinėmis priemonėmis, tačiau pasigendama metodinių priemonių įvairovės.

Daugumoje mokyklų yra tik vienas asmuo, atsakingas už šios srities ugdymą. Prie profesinio informavimo dažniausiai prisideda tik klasės auklėtojas. Mokyklos dalykų mokytojai, pasak informantų, turėtų prisidėti integruodami ugdymo karjerai programą į savo dėstomąjį dalyką.

Veikla turėtų būti planuojama, tačiau iš ištirtų penkių mokyklų tik trijose yra ugdymo karjerai veiklos planas. Jis dviejose mokyklose yra pristatomas visiems mokyklos pedagogams arba jų daliai.

Bendradarbiavimas su partneriais vyksta vangiai. Pačių partnerių kiekiu nei vienas informantas negali pasidžiaugti. Nėra efektyvaus bendradarbiavimo ne tik su įstaigomis, įmonėmis, bet ir su kitais rajono pedagogais, atsakingais už šią sritį. Tik viena mokykla šiuo požiūriu stengiasi palaikyti artimesnius santykius su mokinių tėvais.

Literatūra

- Adamonienė, R., Daukilas, S., Krisčiūnas, B. ir kt. (2004). *Profesinio ugdymo psichologija ir pedagogika* [Psychology and pedagogy of vocational education]. Utena: UAB „Utenos Indra“.
- Ferry N. M. (2006). Factors Influencing Career Choices of Adolescents and Young Adults in Rural Pennsylvania. *Research in Brief*. 2006. Vol. 44 (3). Retrieved from <https://www.joe.org/joe/2006june/rb7.php>
- Indrašienė, V., Rimkevičienė, V., Gaigalienė, M., Railienė, A., Grinytė, L. (2006). *Mokinių profesinis informavimas, konsultavimas ir orientavimas mokyklose. Tyrimo ataskaita*. Vilnius. Prieiga internete https://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/prof_inf_paskut_paskutiniausias.pdf.
- Stanišauskienė V. (2004). *Rengimosi karjerai proceso socioedukaciniai pagrindai* [Socio-educational basics of preparing for a career]. Kaunas: Leidykla „Technologija“.
- Railienė, A. (2007). Mokinių požiūris į profesinio informavimo organizavimą bendrojo lavinimo mokykloje [Students' attitudes towards the organization of vocational guidance in comprehensive school]. *Pedagogika*, 88, 50-56.
- Valstybinio audito ataskaita [Public audit report](2014). *Kaip organizuojamas ir vykdomas mokinių profesinis orientavimas* [How vocational guidance of students is organized and implemented]. Vilnius. Prieiga internete <https://www.vkontrolė.lt/failas.aspx?id=3288>

Summary

CAREER EDUCATION OF 7TH-8TH GRADE STUDENTS: CAREER PROFESSIONALS' POSITION

Rita Totorienė

Kupiškis Povilas Matulionis Progymnasium, Lithuania

Dalia Augienė

Šiauliai University, Lithuania

Organizational opportunities and peculiarities of career counselling for students in General Education Schools are disclosed in the research. Object of the research: Problems of career development of 7-8 grade students in general education schools of Kupiškis region municipality. The aim of the research was to determine how career development in region schools is being pursued, to identify existing problems and to anticipate improvement opportunities. Five teachers of region general education schools, responsible for career development, participated in the research. The structured individual interview was used to obtain the survey data.

The results of the research revealed that the career education of 7-8 grade students is not carried out in all the schools in the region: in five of the seven schools there is a career counselor who does not guarantee a comprehensive career development for students. Not all the teachers in the region, who are responsible for career development, are trained as a career specialist. A career counsellor at school is the only person, who is responsible for career development, but he has more responsibilities and cannot give enough attention to the career development of students. Career Information optional subject in grades 7-8 is provided only in two schools curriculum. Students' vocational information is mainly provided in the schools. Meanwhile, experiential visits to vocational training are rarely carried out, students have access to individual career advice not in all the schools.

Keywords: basic school, career education, career development, school curriculum.

Received 18 November 2018; accepted 25 December 2018

Rita Totorienė

Career Counselor, Physics Teacher, Kupiškis Povilas Matulionis Progymnasium, Jaunimo Street 2, LT- 40128 Kupiškis, Lithuania.

E-mail: ritatotoriene@gmail.com

Dalia Augienė

PhD, Associate Professor, Šiauliai University, Institute of Education, P.Višinskio Street 25, Šiauliai, Lithuania.

E-mail: Augiene@gmail.com